

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА «КРОК»**

СУГАК ТЕТЯНА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 65.012.8 (477)

**ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ
СКЛАДОВОЇ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ
ГІРНИЧО-ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ**

Спеціальність: 21.04.02 – економічна безпека суб'єктів господарської діяльності

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ-2018

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано у Вищому навчальному закладі «Університет економіки та права «КРОК» (м. Київ)

Науковий керівник

доктор економічних наук, професор
Белоусова Ірина Анатоліївна,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»,
консультант ректора із зв'язків з громадськістю

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, доцент
Зачосова Наталія Володимирівна,
Черкаський національний університет імені Богдана
Хмельницького,
професор кафедри менеджменту та економічної
безпеки

кандидат економічних наук, доцент
Ромашко Ольга Миколаївна,
Київський національний торговельно-економічний
університет,
доцент кафедри обліку та оподаткування

Захист відбудеться «27» грудня 2018 року о 13 годині 30 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.130.01 у Вищому навчальному закладі «Університет економіки та права «КРОК» за адресою: 03113, м. Київ, вул. Табірна, 30-32, ауд. 245.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Вищого навчального закладу «Університет економіки та права «КРОК» за адресою: 03113, м. Київ, вул. Табірна, 30-32, кім. 236.

Автореферат розісланий «26» листопада 2018 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. М. Літвін

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Сучасні умови функціонування вітчизняних підприємств характеризуються загостренням протиріч у сфері економіки, які знижують ефективність їх діяльності. Посилення впливу дестабілізуючих явищ зовнішнього та внутрішнього середовища на економічну безпеку суб'єктів господарювання – таких, як: розкрадання майна, корупція, шахрайство, кіберзлочинність, недостовірні дані фінансової звітності, зниження інвестиційної привабливості та платіжного обороту – потребують розробки надійної системи захисту. За даними Звітів Державної аудиторської служби України (ДАСУ), протягом 2013 - 2017 років виявлено порушення, які призвели до втрат фінансових і матеріальних ресурсів на загальну суму понад 0,3 млрд. грн. у 2013 році, 0,7 млрд. грн. - у 2014 році, 1,8 млрд. грн.- у 2015 році, 2,6 млрд. грн. - у 2016 році, 2,3 млрд. грн. – 2017 році, з них – від 0,2 до 1,8 млрд. грн. незаконних витрат та недостач матеріальних і фінансових ресурсів. Питома вага суб'єктів господарювання, на яких виявлено фінансові порушення, зросла з 82,9% у 2015 р. до 88,3% у 2017 р., а сума виявлених втрат за останні три роки на один перевірений об'єкт становить понад 1,2 млн. грн.

Виявлені фінансові порушення свідчать про необхідність удосконалення системи економічної безпеки підприємств (ЕБП) через її фінансову складову шляхом формування дієвого інформаційно-аналітичного забезпечення. З огляду на те, що інформаційним ресурсом забезпечення фінансової складової є облікова підсистема, виникає потреба у використанні та удосконаленні облікового інструментарію і технологій обліку в модернізації фінансової складової системи ЕБП.

У структурі української економіки гірничо-металургійний комплекс посідає одне з найважливіших місць. У обсязі товарного експорту країни його продукція займає 19,7%, тому створення безпечних умов діяльності для підприємств цього комплексу є стратегічним завданням. Зростаюча конкуренція на ринках збуту актуалізує нові вимоги до підвищення якості продукції за умови зниження ціни, що поряд з внутрішніми загрозами потребує виявлення, протидії й зовнішнім, які впливають на конкурентоспроможність продукції на сітовому ринку. Застосування інформаційно-аналітичного забезпечення, яке сформовано на основі прогнозних даних щодо оптимальної технології виробництва, номенклатури продукції, ринків збуту тощо, є запорукою ефективного функціонування підприємств.

Проблемам економічної безпеки суб'єктів господарювання присвячено праці вітчизняних дослідників: В. Алькеми, І. Бланка, І. Белоусової, Є. Боброва, Л. Гнилицької, В. Грушка, О. Захарова, Г. Козаченко, В. Крутова, С. Лаптева, І. Мігус, В. Рокочої, І. Петрової, В. Сідака, В. Терехова, В. Токаря. Дослідження наукових і практичних аспектів обліку підприємств висвітлено у роботах таких вітчизняних науковців, як: М. Білуха, Ф. Бутинець, С. Голов, П. Житний, Л. Кіндрацька, Є. Мних, М. Пушкар, В. Сопко, М. Чумаченко, М. Щирба, а також зарубіжних авторів: Я. Соколова, Е. Хендриксена, А. Шеремета та інших. Незважаючи на значні досягнення вчених у сфері функціонування, діагностування та забезпечення ЕБП, слід зазначити, що забезпечення фінансової складової системи ЕБП інформаційним ресурсом розглянуто недостатньо. На практиці це призводить до результатів, які спотворюють реальний стан небезпеки й застосування неефективних заходів.

Вказані аспекти обумовлюють актуальність дослідження, вибір теми дисертації, її об'єкт і предмет; визначають наукову доцільність та практичну корисність постановки і вирішення *наукового завдання* – розроблення науково-методичних підходів і надання практичних рекомендацій щодо удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової складової системи ЕБП.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри управління фінансово-економічною безпекою ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК» за темою «Забезпечення захисту економічної безпеки держави та суб'єктів господарської діяльності в умовах євроінтеграції України» (номер державної реєстрації 011400U6338), в межах якої здобувачем запропоновано алгоритм удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової складової системи економічної безпеки підприємств.

Мета і задачі дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає в удосконаленні інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової складової системи економічної безпеки підприємств шляхом розроблення науково-методичних підходів і надання практичних рекомендацій з урахуванням облікових аспектів. Досягнення поставленої мети вимагає виконання таких основних завдань:

- дослідити домінуючу роль фінансової складової системи економічної безпеки підприємств;
- розкрити теоретичні аспекти інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової складової системи ЕБП;
- проаналізувати методичні підходи до оцінювання ефективності інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової складової;
- ідентифікувати дестабілізуючі чинники зовнішнього та внутрішнього середовища за їхнім впливом на стан інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової складової системи економічної безпеки підприємств;
- дослідити вплив облікової політики на фінансову складову системи економічної безпеки підприємств у процесі забезпечення інформаційних потреб функціонування системи економічної безпеки підприємства;
- удосконалити методичний підхід до оцінки рівня економічної безпеки підприємств;
- обґрунтувати необхідність запровадження комплексного підходу до формування нормативно-правової бази інформаційно-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки підприємств в умовах євроінтеграції;
- запропонувати модель системи інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової складової системи економічної безпеки підприємств;
- розробити алгоритм удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової складової системи економічної безпеки підприємств, виділити основні етапи та особливості цього процесу.

Об'єктом дослідження є процес інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової складової системи економічної безпеки підприємств.

Предмет дослідження складають теоретико-методичні та прикладні аспекти інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової складової системи економічної безпеки підприємств гірничо-промислового комплексу.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети й виконання її окреслених завдань у дисертації використано низку загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання. Зокрема, історичний, метод формальної логіки, метод аналізу, синтезу і групування, індукції та дедукції - при дослідженні сучасного стану функціонування й тенденцій розвитку системи ЕБП та організації облікової системи підприємства (розділ 1, п.1.1, п.1.2), обґрунтуванні необхідності запровадження комплексного підходу до формування нормативно-правової бази інформаційно-аналітичного забезпечення системи ЕБП (розділ 3, п.3.1, п.3.2). Історичний метод - для дослідження еволюції концепцій класифікації зовнішніх і внутрішніх загроз економічній безпеці підприємств (розділ 2, п.2.1). При розробці моделі інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової складової системи ЕБП й алгоритму вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової складової застосовувався метод формалізації шляхом графічного відображення описуваних процесів (розділ 3, п.3.1, п.3.2). Метод інтерпретації, змістовно-семантичний аналіз, метод порівняння - при дослідженні теоретико-методичного базису, визначення структури і змісту елементів, умов організації облікового процесу підприємства (розділ 1, п.1.2, п.1.3); статичний аналіз, анкетування, метод експертних оцінок, економічний аналіз - при дослідженні організації системи ЕБП з позиції впливу зовнішніх та внутрішніх загроз (розділ 1, п.1.2; розділ 2, п.2.1, п.2.2, розділ 3, п.3.1, п.3.2, п.3.3); метод парного порівняння, балансовий метод - при дослідженні впливу системи обліку, облікової політики на забезпечення економічної безпеки підприємства (розділ 2, п.2.1, п.2.2, п.2.3, розділ 3, п.3.3).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних підходів та прикладних рекомендацій щодо удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової складової системи економічної безпеки підприємств з використанням облікового інструментарію. Найбільш суттєві здобутки, які відображають новизну дисертаційного дослідження, полягають у наступному:

вперше:

- розроблено модель інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової складової системи економічної безпеки підприємств для оптимізації взаємодії між зацікавленими сторонами та суб'єктом господарювання щодо задоволення інформаційних потреб користувачів, що сприяє забезпеченню користувачів достовірною фінансовою інформацією за рахунок зменшення ризику суттєвого викривлення фінансової звітності;

- розроблено алгоритм удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової складової системи економічної безпеки підприємств, який передбачає поетапну реалізацію визначених дій щодо ідентифікації факторів впливу середовища на економічну безпеку підприємства, визначення чинників для обрання способів, прийомів, технологій обліку; розроблення, ранжування, оцінку ефективності системи заходів з інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової складової системи економічної безпеки підприємств;

удосконалено:

- науково-методичний підхід до формування інформаційно-аналітичного забезпечення, який базується на поєднанні функцій обліку з елементами планування,

прогнозування, економічного аналізу, ціноутворення та контролю. Це, на відміну від існуючих підходів, по-перше, сприяє підвищенню ефективності управлінських рішень шляхом моделювання фахівцями служби економічної безпеки прогнозних сценаріїв на основі даних обліку; по-друге, зменшує інформаційні ризики, що позитивно впливатиме на імідж підприємства;

- методичний інструментарій діагностування стану фінансової безпеки підприємства для покращення якості управління, який, на відміну від існуючих методичних рекомендацій, сприяє упередженню ризиків надання інформації стороннім особам, забезпеченню дотримання внутрішньофірмових стандартів нормативно-правового забезпечення економічної безпеки і створення багаторівневої перевірки інформаційного потоку шляхом застосування методу проектування процесів DMADV концепції «Шість сигм»;

- процес оцінки загроз економічній безпеці в розрізі таких базових функціональних складових системи ЕБП, як: фінансова, бізнес-процесів, кадрова, маркетингова. Застосування такого підходу, на відміну від існуючих підходів, забезпечить можливість контролювати та своєчасно впливати на рівень економічної безпеки кожної складової, використовуючи принципи, способи й методи обліку;

набули подальшого розвитку:

- підходи до класифікації зовнішніх (витік інформації, кіберзлочинність, зміни законодавства, аутсорсинг бухгалтерського обліку) та внутрішніх загроз економічній безпеці підприємства (неефективна кредитно-грошова, бюджетно-податкова та адміністративна політика, порушення вимог законодавства при формуванні фінансової звітності, недотримання правил збереження фінансової інформації);

- комплексний підхід до формування системи інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової складової системи ЕБП, який базується на поєднанні різних функцій управлінського процесу, враховуючи єдність цілей, завдань, змісту, методів та форм впливу і взаємодії. Інтеграція облікового інструментарію з методами та процедурами, що застосовуються фахівцями служби ЕБП, забезпечить необхідні умови для здійснення процесу виявлення і протидії загрозам щодо використання активів, збереження майна, а це, в свою чергу, сприятиме зменшенню інформаційної невизначеності фахівців з економічної безпеки та захисту інформації;

- складові механізму реалізації інформаційно-аналітичного забезпечення шляхом активізації заходів щодо дотримання методологічних та методичних положень на рівні складання фінансової звітності з урахуванням Міжнародних стандартів обліку (МСБО) й Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ);

- підхід до формування системи ЕБП, який базується на визначенні провідної ролі фінансової складової, з огляду на те, що управління сучасним підприємством здійснюється насамперед фінансовими інструментами з метою покращення його фінансових характеристик.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що останні дозволяють упровадити на вітчизняних підприємствах комплексну систему заходів з удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової складової системи ЕБП, спрямованими на нейтралізацію впливу зовнішніх та внутрішніх загроз, що дозволить знизити підприємницькі ризики, небезпеку помилкового

рішення в системі обліку і зменшити можливі негативні наслідки небажаного розвитку подій, підвищити відповідальність персоналу й зберегти активи підприємства. Наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження можуть бути використані для оцінювання рівня ЕБП, а також у процесі підготовки фахівців з питань безпеки.

Наукові рекомендації були використані для оцінки загроз економічній безпеці та розроблення внутрішньофірмових стандартів нормативно-правового забезпечення економічної безпеки від прояву впливу внутрішніх і зовнішніх загроз ТОВ «МЕТСО (УКРАЇНА)» (акт № 11 від 19 січня 2016 року). Результати дисертаційної роботи в частині розробки алгоритму інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової складової системи ЕБП, що спирається на систему заходів, спрямованих на нейтралізацію загроз, прийнято до впровадження ТОВ «ТРАНССЕРВІС-М» (акт № 8 від 4 лютого 2016 року). Запропонований методичний підхід до оцінки рівня економічної безпеки надає можливість визначити стратегічні напрямки вдосконалення системи економічної безпеки ПАТ «ІНГЗК» (акт № 3 від 11 січня 2017 року). Окремі висновки та положення роботи можуть бути застосовані при викладанні навчальної дисципліни «Інформаційно-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємств» (модуль «Обліково-аналітичне забезпечення функціонування системи економічної безпеки на підприємстві») ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК» (довідка №8/11 від 8 листопада 2016 року).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійним науковим дослідженням автора. Публікації за тематикою дослідження підготовлені особисто автором.

Апробація результатів дисертації. Результати наукової роботи пройшли апробацію на 8 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: Науково-практичній конференції молодих учених «Актуальні проблеми сучасної наукової думки» (Київ, листопад 2014 р.); Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Інвестиційно-інноваційна складова фінансово-економічної безпеки на національному, регіональному та мікрорівні в контексті сталого розвитку» (Київ, березень 2015 р.); IV Міжнародній науково-практичній конференції «Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики» (Одеса, вересень 2015 р.); Науково-практичній конференції молодих учених «Еволюція наукової думки в контексті європейського вибору України» (Київ, листопад 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Методичні та практичні підходи до вдосконалення результативності політики економічного зростання» (Київ, грудень 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Економічний потенціал країни: наукові підходи та практика реалізації» (Одеса, лютий 2016 р.); V Ювілейній міжнародній науково-практичній конференції, присвяченій 50-річчю кафедри економіки підприємства ОНЕУ (Одеса, 15-16 вересня 2016 р.); Науково-практичній конференції молодих учених «Українські перспективи у світовому розвитку» (Київ, листопад 2016 р.).

Публікації. За матеріалами дисертаційного дослідження автором особисто підготовлено та опубліковано 16 наукових праць загальним обсягом 5,42 д.а. З них 1 стаття в колективній монографії (0,46 д.а.), 7 статей опубліковано в наукових

фахових виданнях, у тому числі 2 статті – у виданнях, що включені до міжнародних баз цитування (3,92 д.а.), 8 тез доповідей – у матеріалах наукових конференцій (1,04 д.а.).

Структура дисертації та її обсяг. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів (9 підрозділів), висновків, списку використаних джерел, що налічує 227 найменувань. Обсяг основного тексту становить 205 сторінок. Дисертаційна робота містить 21 рисунок, 22 таблиці, 12 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, визначено мету, завдання, предмет і об'єкт, сформульовано наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено їх апробацію.

У **першому розділі «Теоретичні основи інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової складової системи економічної безпеки підприємств»** на основі аналізу наукових праць розглянуто підсистеми та елементи системи ЕБП. Розкрито теоретичні аспекти і методичні підходи до оцінювання ефективності інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової складової. Визначено функціональні складові системи ЕБП: фінансова, інформаційна, бізнес-процесів, ринкова, кадрова, техніко-технологічна, інтерфейсна, політико-правова, екологічна, силова, які найбільш повно розкривають їх зв'язок з методологічним, інформаційно-аналітичним, технічним та організаційним забезпеченням. Встановлено, що фінансові ресурси дозволяють забезпечити стабільний фінансовий стан підприємства, фінансову незалежність і стійкість та є обмежувачами щодо функціонування інших складових, тому фінансова складова системи ЕБП є домінантною.

Проведений аналіз діяльності підприємств визначив механізм функціонування фінансової складової, який включає організаційні, фінансові та правові засоби впливу, функції управління: планування, облік, моніторинг, діагностика, оцінка та контроль. Елементами механізму функціонування фінансової складової ЕБП виступають фінансові інструменти, методи, принципи, засоби, важелі та інформаційно-аналітичне забезпечення. З'ясовано, що істотним ресурсом інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової складової є своєчасна, достовірна, облікова інформація як підґрунтя для аналізу, підстава для надання вихідної інформації, ідентифікації деструктивних чинників впливу на ЕБП. Водночас доведено, що облікова інформація за певних обставин сама може нести суттєві ризики для фінансової складової, тому спонукає до необхідності оцінювання її достовірності й актуальності.

Розкрито, що інформація фінансової звітності тісно пов'язана та має взаємний вплив на складові системи ЕБП: у прийнятті управлінських рішень у сфері економічної безпеки щодо співпраці з окремими контрагентами, інвестуванні, формуванні іміджу відповідальності, надійності підприємства.

Дослідження інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової складової дозволило окреслити його компоненти: інформаційний, організаційний, науково-правовий, методологічний та технологічний. Інформаційний компонент складається з сукупності даних облікової системи і звітності; галузевих показників діяльності підприємств-аналогів; планів і прогнозів, аналізу, контролю й бюджетування, оцінки

загроз фінансовій безпеці. А також обробляється та узагальнюється у фінансових, статистичних та внутрішніх звітах.

Обґрунтовано, що у сучасних умовах забезпечення фінансової безпеки підприємства всі її складові (і кредитно-грошова, і бюджетно-податкова та адміністративна політика, інше) знаходять своє відображення в одній із форм обліку, що передбачає не лише захист змісту інформації, але й засобів і технологій її отримання. Саме тому ці види інформаційно-аналітичного забезпечення актуалізують необхідність розробки методичних і організаційних засад із застосуванням методичного підходу, заснованого на комплексності та системності. З урахуванням домінуючого впливу фінансової складової системи ЕБП для вирішення завдань управління в будь-якій сфері підприємства доведено необхідність виокремлення її інформаційно-аналітичного забезпечення (рис. 1).

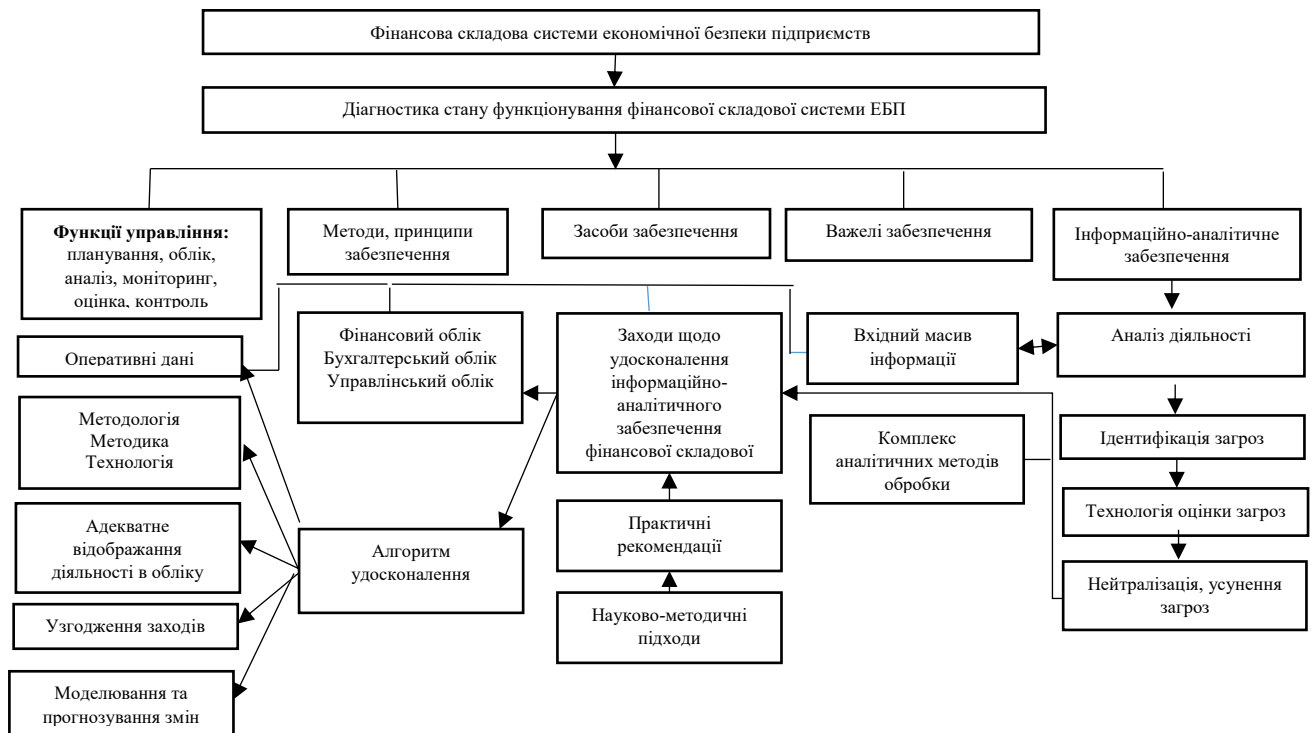

Рис. 1. Структурно-логічна схема побудови інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової складової системи ЕБП

Джерело: розробка автора

Констатовано, що підставою для оцінки загроз фінансовій безпеці (за джерелом, за рівнем тяжкості наслідків, за рівнем вірогідності, за сферою і джерелом виникнення, за тривалістю впливу, за ступенем розвитку, за ступенем напруженості) та збитків від впливу окремих чинників є система критеріїв і показників ЕБП. Аналіз підходів до оцінки рівня ЕБП визначив, що найчастіше вживаним є індикативний підхід, який базується на методиках фінансової діагностики та визначенні інтегрального показника ризику підприємства, до якого зазвичай відносять показник імовірності банкрутства. Він зводиться до виявлення симптомів кризового стану підприємства, тому обмежує економічну безпеку як його характеристику. Недоліком підходу є трудомісткість та застосування інформації управлінського обліку, що

унеможливиює її використання зовнішніми аналітиками і зумовлює пошук альтернативної методики оцінювання ЕБП.

Аналіз загроз фінансової складової системи ЕБП досліджуваних підприємств дозволив установити, що значний вплив на ступінь адекватності оцінки ЕБП чинять загрози, пов'язані з суттєвим викривленням фінансової звітності, яке відбувається внаслідок шахрайства, недостатньої кваліфікації персоналу, викривлення облікових оцінок тощо. Обґрунтовано, що необхідною умовою для зменшення загроз та об'єктивної оцінки стану ЕБП є розробка інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової складової шляхом розширення наявного підходу до дієвості облікових систем, формування спеціальних методологій з урахуванням впливу зовнішнього середовища через включення до складу активу і капіталу зовнішнього середовища, актуалізації заходів щодо дотримання методологічних положень на рівні складання фінансової звітності.

У другому розділі «Діагностика ефективності інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової складової системи економічної безпеки підприємств гірничо-промислового комплексу» визначено і структуровано за ознаками зовнішні та внутрішні загрози ЕБП, проведено аналіз діяльності досліджуваних підприємств для виявлення стану й особливостей організації системи ЕБП, запропоновано методичний підхід до оцінки рівня ЕБП, проведено розрахунок оцінювання рівня економічної безпеки ПАТ «ІНГЗК».

На прикладі ПАТ «ІНГЗК» розкрито вихідні аспекти організації інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової складової системи ЕБП, а саме: виявлення загроз і джерела загроз безпеці; визначення об'єктів захисту; здійснення аналізу механізмів нанесення шкоди. Визначено, що ранжування загроз ЕБП класифікується за певними ознаками, зокрема такими, як: сфера виникнення, рівень небезпеки, масштаб збитків від дії загроз, сфера прояву, сфера діяльності, можливість здійснення, характер впливу, тривалість дії, форма збитку, можливість передбачення, функціональні складові, стадії підприємницької діяльності та інші.

Взявши до уваги розподіл загроз ЕБП за сферами виникнення на зовнішні та внутрішні, здійснено збір даних щодо внутрішньої й зовнішньої інформації (стан галузі, ринки і особливості збуту продукції, умови конкуренції в галузі, основні конкуренти, обсяги продажу), досліджено напрями діяльності, ретроспективні дані про історію підприємства, характеристики постачальників, відомості про виробничі потужності, робочий і управлінський персонал, дані бухгалтерського балансу, звітів про фінансові результати й рух грошових коштів за період з 2011 р. по 2015 р. Здійснено фінансовий аналіз стану підприємства в два етапи як аналіз: 1) фінансових звітів; 2) фінансових коефіцієнтів. Для ідентифікації інформаційних потреб стейкхолдерів виявлено зовнішні та внутрішні фактори загроз економічній безпеці підприємств гірничо-промислового комплексу, які представлено у табл. 1.

Встановлено, що для підвищення конкурентоспроможності продукції на світовому ринку в програмі технічного переозброєння ПАТ «ІНГЗК» пріоритетними є модернізація і реконструкція діючих потужностей, розроблення й упровадження новітніх ресурсозберігаючих технологій.

Зовнішні та внутрішні фактори загроз економічній безпеці підприємств гірничо-промислового комплексу

Зовнішні фактори загроз економічній безпеці підприємств гірничо-промислового комплексу	Внутрішні фактори загроз економічній безпеці підприємств гірничо-промислового комплексу
Підвищення цін на енергоносії	Неналежність постачань, порушення договірних умов
Зростання залізничних тарифів	Значний знос основних засобів
Встановлення обмежень для металургійних підприємств з експорту продукції	Тривалий інвестиційний цикл, що потребує залучення значних інвестиційних ресурсів
Коливання цін на світовому ринку залізорудної продукції	Капіталоємність гірничо-геологічних умов розробки родовищ
Зростання цін на паливно-мастильні матеріали	Потреба значних вкладень у розвиток кар'єрів та ускладнення гірничотехнічних умов видобутку з урахуванням вибуття потужностей
Підвищення рентної плати, мита	Зростання собівартості виробництва
Витік конфіденційної інформації. Несанкціонований доступ до конфіденційної інформації, що становить комерційну таємницю інформації	Скорочення попиту на залізорудну сировину на внутрішньому та зовнішньому ринках
Організація ведення бухгалтерського обліку за межами компанії	Потреба значних коштів для реалізації заходів зі зменшення забруднення навколишнього середовища
Санкції Російської Федерації щодо продукції металургійної галузі	Масштабність діяльності, яка потребує залучення спеціального підрозділу для організації забезпечення збереження майна та безпеки персоналу

Джерело: розробка автора

Доведено, що, зважаючи на узгодженість між елементами систем обліку, аналізу та контролю з потребами систем менеджменту в техніко-економічному обґрунтуванні, облікова інформація стосується як зовнішніх, так і внутрішніх факторів впливу ЕБП.

Аналіз взаємовпливу чинників на систему обліку і стан ЕБП представників мікропідприємництва, малого та великого підприємництва Дніпропетровської області дозволив доповнити класифікацію загроз на рівні організації облікового процесу, а саме аутсорсингу бухгалтерського обліку (рис. 2).

Внутрішні			Зовнішні	
Неефективне застосування методологічних та методичних принципів обліку	Порушення при проведенні інвентаризації майна та зобов'язань	Порушення вимог чинного законодавства при формуванні вихідної інформації на рівні фінансової та податкової звітності	Витік конфіденційної інформації підприємства	Кіберзлочинність
Відсутність або недосконалість документообігу, організації внутрішнього контролю, внутрішніх стандартів	Недотримання вимог до збереження та захисту інформації при технічній обробці інформації		Зміни законодавства, які негативно впливають на господарську діяльність підприємства	Організація ведення бухгалтерського обліку за межами компанії (аутсорсинг)
	Недостатня кваліфікація персоналу бухгалтерської служби	Протиправні дії персоналу підприємства, що призводять до розкрадання майна		

Рис. 2. Деструктивні чинники, які породжують загрози фінансовій складовій системи ЕБП

Джерело: доповнено автором

Обґрунтовано, що поряд з перевагами аутсорсингу бухгалтерського обліку (економія ресурсів, підвищення об'єктивності інформації, оперативність,

мобільність) є певні проблеми, пов'язані з перебудовою бізнес-процесів підприємства (організаційна, інформаційна та система внутрішнього контролю, документообіг). Зазначено, що аутсорсингова компанія отримує повну інформацію про фінансові потоки, їх джерела, клієнтську базу, активи і зобов'язання. Тому необхідною умовою є запровадження додаткових заходів щодо дотримання компанією-аутсорсером вимог щодо актуальності, достовірності, захисту та збереження облікових даних, їх джерел, клієнтської бази, активів і зобов'язань при реалізації маркетингової, інвестиційної, фінансової політики підприємства.

На підставі аналізу господарської діяльності (видів та обсягів виробництва, чисельності персоналу, структури виробничих потужностей) підприємств Дніпропетровської області, серед яких є представники мікропідприємництва, малого (ТОВ «ТРАНССЕРВІС-М», ТОВ «МЕТСО (УКРАЇНА)») та великого підприємництва (ПАТ «ІНГУЛЕЦЬКИЙ ГІРНИЧО-ЗБАГАЧУВАЛЬНИЙ КОМБІНАТ») визначено функціональні складові системи економічної безпеки, які є для підприємства та його безпеки первинними й визначальними (табл. 2) та виявлено, що в структурі системи ЕБП складові мають різний перелік – від обмеженого на малих підприємствах до значного на комбінаті, який формалізовано відповідно до політики безпеки.

Таблиця 2

Порівняльна таблиця форм організації бухгалтерського обліку і системи економічної безпеки підприємств

Назва підприємства	Система економічної безпеки			Форма організації бухгалтерського обліку
	Організаційна структура	Керівник служби ЕБП	Складові системи ЕБП	
ПАТ «ІНГЗК» (кількість працюючих – понад 5400 осіб)	Відокремлений підрозділ служби ЕБП	Начальник служби	Фінансова, складова бізнес-процесів (техніко-технологічна, виробнича, інвестиційна, екологічна, інформаційно-аналітична) маркетингова, кадрова, силова	Ведення на договірних засадах бухгалтерського обліку централізованою бухгалтерією або підприємством
ТОВ «МЕТСО (Україна)» (кількість працюючих - до 50 осіб)	Немає відокремленого підрозділу служби ЕБП	Керівник підприємства	Фінансова, технічна, кадрова, виробнича маркетингова	Бухгалтерська служба на чолі з головним бухгалтером
ТОВ «ТРАНССЕРВІС-М» (кількість працюючих - до 10 осіб)	Немає відокремленого підрозділу служби ЕБП	Керівник підприємства	Фінансова, технічна, кадрова, виробнича маркетингова	Бухгалтер

Джерело: розробка автора

Результат аналізу дозволив стверджувати, що визначення чіткого переліку складових системи ЕБП уможливить проведення достовірної оцінки її рівня шляхом урахування найбільш впливових чинників. Незважаючи на різну структуру системи ЕБП та бухгалтерського обліку, сукупність облікових даних, фінансової звітності виступає базою інформаційно-аналітичного забезпечення, потребує врахування якості інформації, оскільки впливає на значення індикаторів фінансової безпеки (табл. 3).

Досліджено, що представники мікро- та малого підприємництва спеціальну внутрішню звітність в основному не формують, менеджмент великих підприємств

використовує оперативні дані, обліку, фінансової і податкової звітності. Однак, окремі підрозділи підприємств формують управлінську звітність самостійно. За відсутності єдиної методології має місце суперечливість інформації, що потребує розробки внутрішньофірмових стандартів. Одним із вагомих внутрішніх документів підприємств є положення про облікову політику, яка впливає на оцінку активів та зобов'язань, результати діяльності й чисті активи підприємства, тому виникає необхідність здійснення координації процесу її формування з боку служби ЕБП.

Таблиця 3

**Зміст облікових даних у системі інформаційно-аналітичного
забезпечення фінансової складової системи ЕБП підприємства**

Облікові дані інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової складової системи ЕБП	Джерела інформації
Визначення стратегії забезпечення фінансової безпеки, фінансове планування (бюджет)	Фінансові звіти, кредитні історії, плани та прогнози, які є результатом оперативного, тактичного і стратегічного планування, аналізу, контролю, бюджетування
Обґрунтування фінансових інтересів і визначення їхньої реалізації	Статистичні та галузеві звіти щодо підприємств-аналогів і контрагентів
Якісні та кількісні значення індикаторів фінансової безпеки	Дані бухгалтерського, оперативного та статистичного обліку підприємства, фінансова звітність
Якісні та кількісні параметри використання фінансових ресурсів, обсяг і джерела їх надходження	Дані ідентифікації загроз фінансовій безпеці: за рівнем тяжкості наслідків, за рівнем вірогідності, за сферою і джерелом виникнення, за можливістю здійснення, за характером впливу, за тривалістю дії, за формою збитку, за ступенем розвитку тощо
Якісні та кількісні параметри потенційних загроз і ризиків фінансової діяльності підприємства	

Джерело: розробка автора

Проте, практичне застосування облікової політики присутнє лише на підприємствах, які використовують МСФЗ. У ході дослідження автором проведено анкетування понад 70 підприємств Дніпропетровської області щодо впровадження та застосування норм, методів, засобів обліку відповідно до ПСБО № 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» при складанні річної фінансової звітності за 2016 рік, яке показало, що незважаючи на те, що на більшості з них (67%) визначено місце облікової політики в господарському процесі, на практиці більшість досліджуваних підприємств (79%) її положення застосовує формально, що свідчить про обмеженість використання інформаційних ресурсів та потребує модернізації інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової складової системи ЕБП.

Досліджено, що елементом діагностики ЕБП є аналіз та оцінювання її рівня, що здійснюється за даними управлінської та фінансової звітності. Останні зміни законодавства в галузі бухгалтерського обліку і звітності зобов'язують підприємства, які використовують МСФЗ розкривати фінансову та нефінансову інформацію, враховуючи основні ризики й невизначеності діяльності та перспективи розвитку підприємства. Отже, з одного боку, виникає відповідальність у забезпеченні інформаційних потреб стейкхолдерів, а з іншого – є можливість отримати і використати інформацію про зміну зовнішнього й внутрішнього середовища з позиції взаємодії контрагентів і з позиції самого підприємства. На основі проведеного ранжування складових системи ЕБП запропоновано методичний підхід до оцінки її стану, який поєднує елементи традиційних та альтернативних методик діагностики (табл. 4).

Методичний підхід до оцінювання рівня економічної безпеки ПАТ «ІНГЗК»

Найменування етапу та використаний аналітичний інструментарій	Результат
1.Визначення інформаційної бази діагностики з використанням базових даних, прийомів і методів обліку та аудиту, аналітичних даних корпоративної інформаційної системи, використання концепції ЗСП	Ідентифіковано основні внутрішні та зовнішні загрози з урахуванням галузевих особливостей. На основі проведеного ранжування складових економічної безпеки визначено напрямки (перспективи) оцінювання із застосуванням концепції збалансованої системи показників (ЗСП): фінансова, бізнес-процесів, кадрова, маркетингова.
2.Вибір системи показників з використанням аналізу, методу експертних оцінок	Здійснено аналіз економічних показників господарської діяльності, визначено рівень вагомості окремих коефіцієнтів, при цьому сумарне значення питомих ваги (Σa) коефіцієнтів дорівнює 1. Таким чином, $\Sigma a = 1, a = 1 \dots n$, де a - питома вага окремого коефіцієнта (індикатора) економічної безпеки, n - кількість коефіцієнтів (індикаторів).
3.Обґрунтування еталонних значень індикаторів. Розробка бальної системи оцінок для обчислення показників ЕБП з використанням методики бальних оцінок	Розроблено шкалу оцінювання рівня економічної безпеки від 0 до 1 шляхом визначення бальної оцінки: - максимальний рівень (0,8-1,0 балів), - високий рівень (0,5-0,8 балів), - достатній рівень (0,2-0,5 балів), - критичний рівень (0-0,2 балів)
4.Співставлення фактичних і еталонних (порогових) значень показників та їх розподіл за зонами з використанням методу порівняння	Узагальнюючий показник (U_f) за кожним із напрямків визначається за формулою: $U_f = \Sigma a \times \Pi / n$ (де Π - значення окремого індикатора, визначеного у балах; a - питома вага і- того коефіцієнта; Σn - максимально можлива сума балів (залежить від кількості індикаторів)).
5.Визначення середнього бального значення за кожним напрямком (перспективою) економічної безпеки підприємства з використанням методу формальної логіки	Встановлено, якщо значення показника відповідає нормативному рівню в зоні достатньої безпеки, то йому можна поставити 3 бали, у зоні нестійкої безпеки - 2 бали, у зоні критичної безпеки - 1 бал і у кризовій зоні - 0 балів.
6.Інтерпретація досягнутого рівня критерія оцінювання в розрізі прийнятих зон безпеки. 7.Визначення комплексного показника безпеки з використанням методу аналізу, формальної логіки	Прийнято зону допустимого рівня безпеки в інтервалі (1,5 - 2,5), зону критичного рівня безпеки з центром 1 бал - в інтервалі (0,5 - 1,5), зону нормального рівня безпеки - в інтервалі (2,5, - + 00) і зону кризового рівня - в інтервалі (0,5- -00). Комплексний показник безпеки підприємства (КПБ) розраховується за формулою: $KPB = \Sigma U_f \times n \times d$, де U_f - узагальнюючий показник (U_f) за кожним із напрямків економічної безпеки; d - питома вага напрямків (перспектив) економічної безпеки, причому $\Sigma d = 1$; n - кількість функціональних складових.
8. Аналіз функціональних показників загального рівня безпеки підприємства з використанням аналітичного методу	Показники аналізуються в динаміці за останні 3-4 роки і порівнюються з рівнем безпеки на підприємствах-конкурентах.

Джерело: розробка автора на основі використання концепції ЗСП, елементів методики протидії банкрутству

Для оцінки стану ЕБП було обрано одне з найпотужніших підприємств гірничо-промислового комплексу України з відкритим видобутком - ПАТ «ІНГЗК». Визначено основні внутрішні та зовнішні загрози, сформовано перелік показників і сформульовано методику оцінки рівня безпеки. Присвоєння експертами бальної оцінки кожному напрямку відбувалося шляхом опитування керівників, менеджерів різних рівнів досліджуваних підприємств. Здійснено аналіз економічних показників господарської діяльності ПАТ «ІНГЗК» за період з 2011 р. по 2015 р., який ілюструє значне падіння чистого доходу від реалізації продукції протягом цих років, збільшення собівартості реалізованої продукції, що критично зменшило чистий прибуток. Так, чистий дохід у 2015 році в порівнянні з найбільш ефективним 2011 роком зменшився на 5 018,4 млн. грн. Витрати на 1 грн. реалізованої продукції у 2015 році в порівнянні з 2011 роком зросли майже у 2,5 рази. Протягом 2014-2015 років комбінат мав від'ємну рентабельність, збитки у порівнянні з 2011 роком становлять 10 083,3 млн. грн. У розрахунках за еталонне значення було прийнято показники 2011 року. Застосовуючи принцип суттєвості, з системи ключових показників ефективності (КПІ) було обрано 20 показників (5 показників за кожною

перспективою). Виходячи з принципу співставності даних, здійснено оцінку фінансової складової, бізнес-процесів, кадрової, маркетингової та розрахунок комплексного показника безпеки; визначено рівень економічної безпеки ПАТ «ІНГЗК» за 2012-2013 роки (рис. 3).

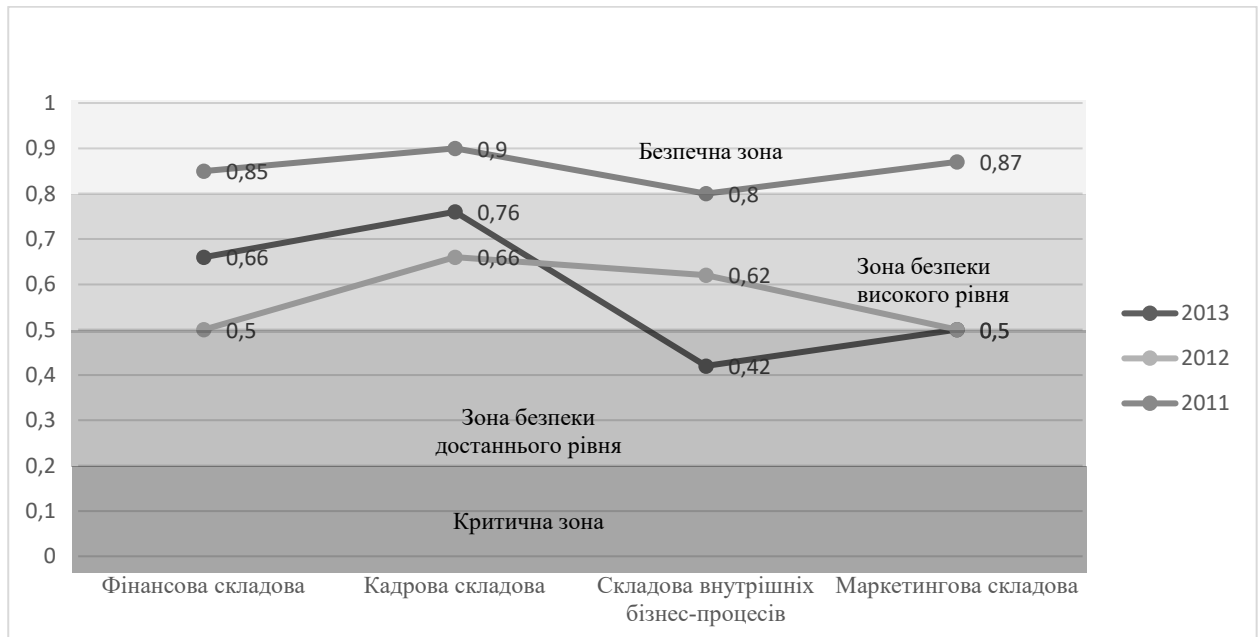

Рис.3. Графічне відображення рівня економічної безпеки ПАТ «ІНГЗК» за 2011-2013 рр.

Джерело: розробка автора

Застосування запропонованого підходу, на відміну від існуючих, уможливило врахувати вплив фінансових та нефінансових показників, внутрішні й зовнішні аспекти діяльності підприємства, визначити рівень кожного напрямку та комплексного показника й з'ясувати, що на рівень економічної безпеки ПАТ «ІНГЗК» має значний вплив показник «Надходження інвестицій».

Отже, проведені розрахунки дають підставу зробити висновок, що об'єктивне визначення рівня ЕБП є результатом ефективного впровадження інформаційно-аналітичного забезпечення саме фінансової складової системи ЕБП, що сприяє здійсненню об'єктивної оцінки рівня економічної безпеки підприємства загалом.

У розділі 3 «Пріоритетні напрями удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової складової системи економічної безпеки підприємств гірничо-промислового комплексу» обґрунтовано те, що для достовірного й повного відображення інформації процес формування інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової складової потребує участі всіх структурних підрозділів. У межах комплексного підходу запропоновано модель системи інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової складової, яка визначає структуру, властивості її елементів, причинно-наслідкові зв'язки, властиві системі й суттєві для досягнення мети, що сприятиме виявленню, оцінюванню, контролю потенційних подій або ситуацій для одержання підприємством розумних гарантій стосовно досягнення поставлених ним цілей з метою забезпечення інформацією зацікавлених сторін у процесі управління (рис. 4).

Застосування комплексного підходу дасть можливість охопити конкретні завдання. Системність реалізується шляхом визначення способів, прийомів, методів для адекватного відображення господарських операцій у системі обліку, забезпеченні технологічного режиму при конструюванні та втіленні конкретного завдання в управлінський процес на методологічному, організаційному, технологічному рівнях.

Рис.4. Модель системи інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової складової системи ЕБП

Джерело: сформовано автором у відповідності до стандартів управління ризиками

З метою забезпечення фінансової безпеки запропоновано алгоритм удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової складової системи ЕБП, використовуючи інструмент облікової політики, що містить положення, які визначають методологію, організацію, технологію обліку кожного конкретного підприємства з року в рік (рис. 5).

Щодо ідентифікації факторів впливу середовища на ЕБП на підставі аналізу діяльності моніторингу, координації, контролю з боку служби економічної безпеки визначаються чинники для обрання технологій обліку; проводиться розроблення, ранжування, оцінка ефективності та узгодження з певними зацікавленими сторонами системи заходів виявлення і протидії загрозам. Ефективність вкладених інвестицій розраховано із застосуванням методу аналізу витрат і вигід на їх забезпечення Cost Benefit Analysis (CBA), визначено, що з використанням корпоративної інформаційної системи, наявного персоналу підприємства витрати на реалізацію проекту знижуються на понад 30%, що підвищить ефективність заходів до 14%. Запропонований алгоритм доповнює внутрішньофірмові стандарти окремим

додатком відповідної внутрішньої звітності, комплексом заходів внутрішнього контролю, додатковими заходами із забезпечення безпеки підприємства за умови організації бухгалтерського обліку за межами компанії.

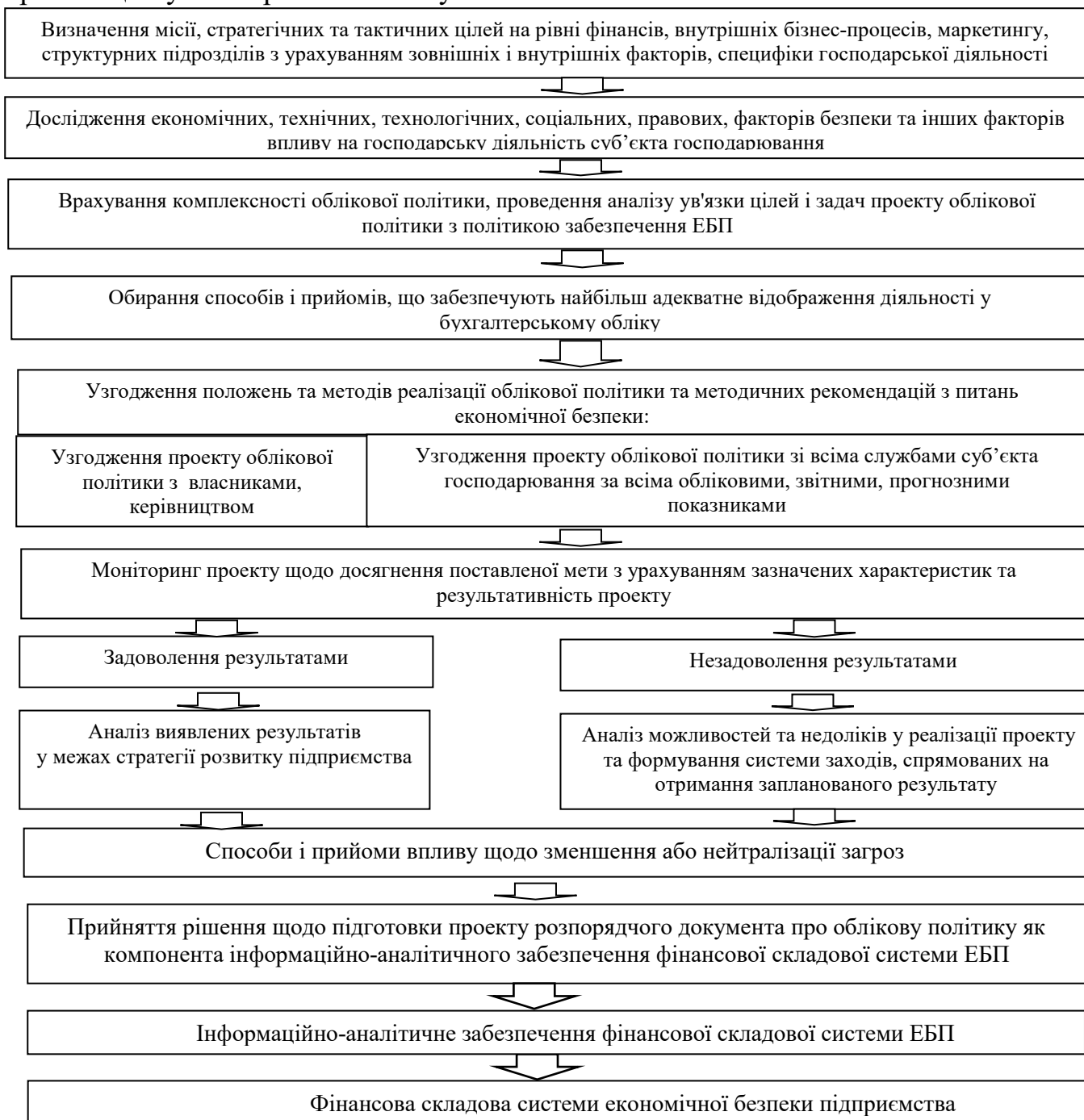

Рис. 5. Алгоритм удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової складової системи ЕБП

Джерело: розробка автора

З метою покращення якості управління, створення багаторівневої перевірки інформаційного потоку, чіткого використання фактів, даних і статистико-аналітичних методів як засобу формування релевантної інформації пропонується методичний підхід до розробки обліково-аналітичного інструментарію діагностування стану фінансової безпеки підприємств із застосуванням методу

проектування DMADV концепції «Шість сигм» шляхом використання методів та інструментів проектування, удосконалення й управління процесами (табл. 5).

Таблиця 5

Застосування методу проектування DMADV у концепції «Шість сигм» у процесі вдосконалення обліково-аналітичного інструментарію діагностування стану фінансової безпеки підприємств

Етапи формування	Визначення дій етапу
1.DEFINE (визначення)	<i>Визначення мети процесу з урахуванням вимог користувачів, специфіки господарської діяльності суб'єкта господарювання.</i>
2.MATCH (розробка)	<i>Розроблення набору технологічних або технічних характеристик, на базі яких можна визначити досягнення мети: межа істотності; метод нарахування амортизації основних засобів; метод вибуття запасів; вартісні критерії основних засобів; методи визначення резерву сумнівних боргів; методи оцінки ступеня завершеності операцій; методи оцінки основних засобів; порядок формування резервів.</i>
3.ANALYZE (аналіз)	<i>Аналіз характеристик проекту та коригування попередніх варіантів проекту з урахуванням виявлених ризиків: первинне спостереження, дослідження операцій господарської діяльності у кількісному та вартісному вимірах; дослідження методів визначення доходів та витрат; проектування методики й технології системи обліку; визначення інших показників фінансово-господарської діяльності підприємства з урахуванням виявлених факторів впливу.</i>
4.DESIGN (оформлення)	<i>Деталізація процесу формування шляхом доповнень до проекту, направлених на зменшення ризиків, обговорення з власниками, керівництвом, з усіма службами суб'єкта господарювання. Оцінка ефективності механізму контролю.</i>
5.VERIFY (перевірення)	<i>Виконання перевірки на предмет досягнення поставленої мети з урахуванням зазначених характеристик та результативності проекту.</i>

Джерело: розробка автора

Такий підхід, на відміну від інших, сприяє ефективному управлінню, забезпеченню надійності та достовірності інформації фінансової складової системи ЕБП.

ВИСНОВКИ

У дисертації виконано актуальне наукове завдання, що полягає в розробленні науково-практичних підходів і наданні практичних рекомендацій щодо удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової складової системи економічної безпеки підприємств. За результатами дослідження автор дійшов таких висновків:

1. За результатами аналізу існуючих підходів до складових системи ЕБП та оцінки їх значення щодо ефективного соціально-економічного розвитку підприємства визначено провідну роль фінансової складової системи ЕБП з урахуванням специфічних вимог, пов'язаних з оцінюванням достовірності та захищеності її інформації для вирішення тактичних і стратегічних завдань управління в будь-якій сфері підприємства.

2. Доведено необхідність виокремлення інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової складової системи ЕБП, розробки методичних і організаційних засад як засобу формування релевантної інформації для прийняття управлінських рішень, які базуються на поєднанні функції обліку з елементами планування, прогнозування, економічного аналізу, ціноутворення та контролю.

3. У роботі визначено традиційні та альтернативні напрями діагностики стану ЕБП, доведено доцільність запровадження облікового інструментарію в новітніх методиках інформаційно-аналітичного забезпечення, акцентуючи запровадження заходів щодо дотримання методологічних і методичних положень на рівні складання

фінансової звітності з урахуванням визнання Міжнародних стандартів обліку й звітності.

4. Ідентифіковано дестабілізуючі чинники зовнішнього та внутрішнього середовища за їхнім впливом на стан економічної безпеки суб'єкта господарювання. Доповнено класифікацію загроз на рівні організації облікового процесу, а саме – аутсорсингу бухгалтерського обліку. Запропоновано додаткові заходи щодо забезпечення актуальності, достовірності, захисту та збереження облікових даних, їх джерел, клієнтської бази, активів і зобов'язань підприємства.

5. Обґрунтовано, що впровадження інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової складової системи ЕБП потребує врахування якості інформації облікової системи, оскільки вона впливає на здатність готувати надійну фінансову та управлінську звітність, плани і прогнози, якісні й кількісні значення індикаторів фінансової безпеки. Запропоновано у процесі формування інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової складової системи ЕБП, у рамках удосконалення аналітичного інструментарію, використання сучасних методик, що сприяють упередженню ризиків надання інформації стороннім особам у процесі формування інформації для прийняття управлінських рішень.

6. Надано практичні рекомендації для мінімізації інформаційних ризиків у системі ЕБП, впливу деструктивних чинників і загроз ЕБП та технології оцінки її рівня. Запропоновано підхід до оцінки загроз економічній безпеці, який поєднує елементи традиційних та альтернативних методик діагностики в розрізі таких базових функціональних складових системи ЕБП, як: фінансова, бізнес-процесів, кадрова, маркетингова. Представлено результат розрахунку комплексного показника безпеки ПАТ «ІНГЗК». Застосування такого підходу сприяє об'єктивній оцінці кожного окремого напрямку та визначенню комплексного показника безпеки, враховуючи узгодженість внутрішніх і зовнішніх факторів впливу, зв'язок фінансових та нефінансових показників, історичний і перспективний аспекти діяльності підприємства, використовуючи способи й методи бухгалтерського обліку, аудиту та альтернативні процедури забезпечення безпеки.

7. Розроблено модель інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової складової системи економічної безпеки підприємств гірничо-промислового комплексу, що визначає структуру, властивості її елементів і причинно-наслідкові зв'язки, властиві системі й суттєві для досягнення мети, яка сприяє зменшенню ризику суттєвого викривлення фінансової звітності. Обґрунтовано необхідність застосування комплексного підходу до формування нормативно-правової бази інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової складової системи ЕБП у сучасних умовах, який базується на поєднанні різних функцій управління, враховуючи єдність цілей, завдань, змісту, методів та форм впливу і взаємодії, що створить інформаційні умови для здійснення процесу виявлення й протидії різним загрозам, захисту інформації й достовірному відображенню у фінансовій звітності.

8. Запропоновано алгоритм удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової складової системи ЕБП, що передбачає здійснення аналізу діяльності для ідентифікації факторів впливу середовища на ЕБП, визначення чинників для обрання способів, прийомів, технологій обліку; розроблення,

ранжування, оцінку ефективності та узгодження з певними зацікавленими сторонами; доповнює внутрішньофірмові стандарти нормативно-правового забезпечення економічної безпеки окремим додатком внутрішньої звітності, комплексом заходів внутрішнього контролю (інтегрування в обліковий процес спеціальних аналітичних прийомів і методів безпеки та задіяння фахівців служби економічної безпеки, застосування альтернативних процедур щодо професійного судження бухгалтера, додаткові заходи із забезпечення безпеки підприємства за умови організації бухгалтерського обліку за межами компанії.

9. З метою покращення якості управління надано пропозиції щодо удосконалення обліково-аналітичного інструментарію діагностування стану фінансової безпеки підприємств, на відміну від існуючих методичних рекомендацій, сприяють упередженню ризиків надання інформації стороннім особам, забезпеченню дотримання внутрішньофірмових стандартів нормативно-правового забезпечення економічної безпеки і створенню багаторівневої перевірки інформаційного потоку шляхом застосування методу проектування процесів DMADV концепції «Шість сигм».

10. Обґрунтовані в дисертації напрацювання можуть бути використані на підприємствах як комплекс заходів з удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової складової системи ЕБП інструментами системи обліку, направленими на нейтралізацію впливу зовнішніх та внутрішніх загроз.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У монографіях:

1. Сугак Т. О. Бухгалтерський облік як інструмент інформаційної системи економічної безпеки підприємства / Т. О. Сугак // Кол. монографія «Інвестиційно-інноваційні аспекти економічної безпеки на різних ієрархічних рівнях національного господарства» / [В. В. Лойко, М. І. Скрипник, М. М. Чеховська, Т. Е. Беялов та ін.]; за ред. В. В. Лойко. – К. : КНУТД, 2015. – С. 137 - 146.

Статті у наукових фахових виданнях та виданнях, що включені до міжнародних баз цитування:

2. Сугак Т. О. Теоретико-методичні аспекти організації бухгалтерського обліку в системі інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства / Т. О. Сугак // Вчені записки Університету «КРОК». – Вип. 37. – 2014. – С. 111 - 118.

3. Сугак Т. О. Використання інструментарію облікової політики з метою забезпечення економічної безпеки суб'єкта господарювання / Т. О. Сугак // Вчені записки Університету «КРОК». – Вип. 40. – 2015. – С. 68 - 75.

4. Сугак Т. О. Оптимізація механізму управління обліковою інформацією в системі економічної безпеки промислових підприємств / Т. О. Сугак // Вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. – Т. 20. – Вип. 6. – 2015. – С. 129 - 132.

5. Сугак Т. О. Удосконалення організації процесу бухгалтерського обліку у забезпеченні економічної безпеки промислових підприємств / Т. О. Сугак // Науковий вісник ОНЕУ. – Вип. 1 (233). – 2016. – С. 147 - 162.

6. Сугак Т. О. Облікова інформація в системі управління економічною безпекою підприємства / Т. О. Сугак // Вчені записки Університету «КРОК». – Вип. 41. – 2015. – С. 104 - 111.

7. Сугак Т. О. Роль організації бухгалтерського обліку в забезпеченні економічної безпеки підприємства / Т. О. Сугак // Вчені записки Університету «КРОК». – Вип. 46. – 2017. – С. 131 - 138.

8. Сугак Т. О. Особливості інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової складової системи економічної безпеки підприємства / Т. О. Сугак // Вчені записки Університету «КРОК». – Вип. 51. – 2018. – С.80-89.

Публікації в інших виданнях;

тези доповідей та матеріали науково-практичних конференцій:

9. Сугак Т. О. Бухгалтерський облік в системі економічної безпеки підприємств / Т. О. Сугак // Матеріали наук.-практ. конф. молодих учених «Актуальні проблеми сучасної наукової думки», 14 листопада 2014 р., Київ / ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК». – К. : Вид-во Університету економіки та права «КРОК», 2014. – С. 129 - 131.

10. Сугак Т. О. Актуальні підходи до оцінки рівня фінансово-економічної безпеки підприємства / Т. О. Сугак // Матеріали Міжнародної наук.-практ. інтернет-конф. «Інвестиційно-інноваційна складова фінансово-економічної безпеки на національному, регіональному та мікрорівні в контексті сталого розвитку», 20 березня 2015 р., Київ / Київський національний університет технологій та дизайну. – К., 2015. – С. 259 - 261.

11. Сугак Т. О. Облікова інформація в системі управління економічною безпекою підприємства / Т. О. Сугак // Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики», 18 вересня 2015 р., Одеса / Одеський національний економічний університет. – Одеса: Міністерство освіти і науки України, ОНЕУ, 2015. – С. 256 - 257.

12. Сугак Т. О. Обліково-економічна складова в забезпеченні безпеки суб'єктів господарювання в умовах євроінтеграції / Т. О. Сугак // Матеріали наук.-практ. конф. молодих учених «Еволюція наукової думки в контексті європейського вибору України», 21 листопада 2015 р., Київ / ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК». – К. : Вид-во Університету економіки та права «КРОК», 2015. – С. 133 - 135.

13. Сугак Т. О. Застосування ключових показників ефективності в оцінюванні рівня економічної безпеки промислових підприємств / Т. О. Сугак // Матер. Міжн. н.-практ. конф. «Методичні та практичні підходи до вдосконалення результативності політики економічного зростання», 25 - 26 грудня 2015 р., Київ / ГО «Київський економічний науковий центр». – К. : ГО «Київський економічний науковий центр», 2015. – Ч. 11. - С. 38 - 40.

14. Сугак Т. О. Обліково-аналітичне забезпечення системи економічної безпеки як фактор впливу на зменшення підприємницьких ризиків підприємств / Т. О. Сугак // Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Економічний потенціал країни: наукові підходи та практика реалізації», 26 - 27 лютого 2016 р., Одеса / ОНУ імені І. І.

Мечникова. - Одеса: Міністерство освіти і науки України, ОНУ імені І. І. Мечникова, 2016. – С. 128 - 130.

15. *Сугак Т. О.* Управлінські інновації організації системи бухгалтерського обліку в інформаційно-аналітичному забезпеченні економічної безпеки підприємства / Т. О. Сугак // Матеріали V Ювілейної міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 50-річчю кафедри економіки підприємства ОНЕУ «Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики», 15 - 16 вересня 2016 р., Одеса / Одеський національний економічний університет. – Одеса: Міністерство освіти і науки України, ОНЕУ, 2016. – С. 171 - 172.

16. *Сугак Т. О.* Використання комплексного підходу в формуванні облікової політики з метою забезпечення економічної безпеки суб'єкта господарювання / Т. О. Сугак // Матеріали наук.-практ. конф. молод. учених «Українські перспективи у світовому розвитку», 4 листопада 2016 р., Київ / ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК». – К. : Вид-во Університету економіки та права «КРОК». – С. 258 - 259.

АНОТАЦІЯ

Сугак Т. О. Інформаційно-аналітичне забезпечення фінансової складової системи економічної безпеки підприємств гірничо-промислового комплексу. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 21.04.02 – економічна безпека суб'єктів господарської діяльності. – ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК». – Київ, 2018.

Дисертаційна робота присвячена комплексному дослідженню теоретико-методологічних та практичних аспектів системи ЕБП. Зокрема, розроблено нові науково-методологічні підходи і надані практичні рекомендації щодо вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової складової системи економічної безпеки підприємств. Удосконалено підходи до оптимізації взаємодії між зацікавленими сторонами та суб'єктом господарювання щодо задоволення інформаційних потреб користувачів шляхом розроблення моделі інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової складової системи економічної безпеки підприємств, що сприяє зменшенню ризиків суттєвого викривлення фінансової звітності. Запропоновано алгоритм удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової складової системи економічної безпеки підприємств, який передбачає поетапну реалізацію визначених дій щодо ідентифікації факторів впливу середовища на економічну безпеку підприємства, визначення чинників для обрання способів, прийомів, технологій обліку; розроблення, ранжування, оцінку ефективності системи заходів з інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової складової системи економічної безпеки підприємств.

Запропоновано структурно-логічну схему побудови інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової складової системи ЕБП. Ідентифіковано чинники впливу середовища, досліджено механізм впливу облікової політики на інформаційно-аналітичне забезпечення фінансової складової системи економічної безпеки підприємств. Розроблено методичний підхід до оцінки рівня економічної безпеки на прикладі ПАТ «Інгулецький гірничо-збагачувальний комбінат». Надано

пропозиції щодо удосконалення обліково-аналітичного інструментарію діагностування стану фінансової безпеки підприємств із застосуванням методу проектування DMADV концепції «Шість сигм» шляхом використання методів та інструментів проектування, удосконалення й управління процесами.

Ключові слова: економічна безпека, інформаційно-аналітичне забезпечення фінансової складової системи економічної безпеки, загрози, методи, обліковий інструментарій, оцінка рівня економічної безпеки підприємства.

ANNOTATION

T. O. Sugak. Information and analytical support of the financial system of economic security of enterprises of the mining and industrial complex . – Manuscript.

Thesis for the obtaining of PhD scientific degree on the 21.04.02 – Economic Security of the Economic Entities. – «КПОК» University. – Kiev, 2018.

The thesis is devoted to complex research of theoretical and practical aspects of methodological and economical security companies. Formulated the conceptual approaches to economic security, the functional components defined in economic security. An algorithm for improving the information and analytical provision of the financial component of the system of economic security of enterprises is developed, which provides for the phased implementation of certain actions regarding the identification of environmental factors on the economic security of the enterprise, determination of factors for the selection of methods, techniques, accounting technologies; development, ranking, evaluation of the effectiveness of the system of measures for information and analytical support of the financial component of the system of economic security of enterprises.

The structural-logical scheme of construction of informational and analytical support of the financial component of the system of the economic security is proposed. Identified factors influencing the environment in the system of economic safety of managing subjects, investigated the mechanism of the effect of accounting policies to ensure the economic security of enterprises. A methodical approach to the evaluation of the economic security of the example of Public company «Ingulets Mining and Processing Plant». An algorithm for improving the economic security economic entity, based on effective development of information and analytical support for the financial component of the company's economic security system for improving the quality of management using the DMADV design method of the Six Sigma concept through the use of various methods and tools for designing, improving and managing processes.

Keywords: economic security, informational and analytical support of the system of economic security, financial component of the economic security system, threats, methods, accounting tools, assessment of the level of economic security of the enterprise.